

Piše: Gordana Stojiljković
11.02.2021.

Gordana Stojiljković, novinarka "Dela" i "Slovenskih novic". Više od 20 godina prati područje crne hronike i socijalna pitanja. Autorka je knjige "Sama si kriva" koju je 2019. godine izdala "Mladinska knjiga". U knjizi tri žene obelodanjuju svoja iskustva seksualnog, fizičkog i psihičkog nasilja.

TREBA NAM ZAKON KOJI U TEMELJU MENJA DEFINICIJU SILOVANJA

Antropologinju Niku Kovač upoznala sam kada je »Institut 8. mart« čija je predsednica, u »Konzorcijumu Mladinska knjiga« u Ljubljani, organizovao večerice na kojem se razgovaralo o značenju knjige »Sama si kriva«. Kao autorka knjige, u njoj sam predstavila životne priče tri žene koje su bile zlostavljane seksualno, fizički i psihički, o nasilju i posledicama koje trauma ostavlja u svim područjima života.

"To je prvo takvo javno obelodanjivanje slovenačkih žena do sada i zbog toga jako važno svedočenje", okupljenoj javnosti objašnjavala je mlada antropologinja. »Institut 8. mart« (u daljem tekstu: Institut) čini 15 mladih ljudi u kasnim dvadesetim, koji upozoravaju i opominju u vezi sa temama kao što je pol i, između ostalog, protagonisti su slovenačkog dela Kampanje #metoo #jztudi. »Naša struktura je aktivistička, volonterska, i omogućava nam, da reagujemo brzo, da završimo i da nas čuju, jer nas nije strah da jako oštro reagujemo protiv mera koje su štetne po društvo", o gerilskom načinu delovanja govori Nika Kovač.

Kad je Mia Skrbinac obelodanila seksualno uznemiravanje od strane profesora na Glumačkoj akademiji, inače poznatog i uglednog glumca, Institut je Parlamentu podneo predlog za redefiniciju krivičnog dela silovanja koji bi se bazirao na modelu pristanka, a ne na osnovu prisile, kao što je u slovenačkom zakonodavstvu u ovom trenutku. Nika Kovač je takođe autorka tri knjige u kojima govori pre svega o ženama i njihovoj ulozi u društvu.

- **Kad se javno ispovedala slovenačka glumica Mia Skrbinac o seksualnom uznemiravanju profesora na Akademiji za pozorište, radio, film i televiziju, Institut 8. mart je Parlamentu podneo predlog za redefiniciju krivičnog dela silovanja. Od kad postojite i delujete, šta je država za to vreme učinila za zaštitu žrtava krivičnih dela seksualnog uznemiravanja i nasilja?**

U Institutu smo sa Kampanjom #jztudi #metoo, znači, sa prikupljanjem anonimnih svedočenja o seksualnom uznemiravanju i nasilju počeli pre više od tri godine. Nismo želeli da to bude neka senzacionalistička kampanja nego kampanja koja obuhvata širok spektar svedočenja i pokazuje gde se seksualno nasilje dešava i šta ga omogućava i već smo se tada obavezali da ćemo nešto učiniti na području zakonodavstva. Znači, pripremiti analizu, šta u slovenačkom zakonodavstvu nije dobro i šta treba popraviti da bi žrtve uopšte smogle hrabrosti da prijave seksualno uznemiravanje i seksualno nasilje.

I onda se pre dve godine dogodio slučaj na koparskom sudu u kojem je počinitelj bio oslobođen po osnovu krivičnog dela silovanja, jer je žrtva kad je počelo silovanje spavala. Zato što imamo zastarelo zakonodavstvo, tzv. model prisile koji zahteva da se žrtva mora aktivno braniti, a u tom primeru nije jer je spavala - po trenutnim

zakonima to nije bilo silovanje. Tada smo odlučili da pokrenemo peticiju za redefiniciju krivičnog dela silovanja u skladu sa modelom pristanka.

Taj model koji predviđa da je silovanje svaki seksualni čin bez pristanka druge osobe, poznaju u mnogim zemljama kao što su Danska, Švedska i Hrvatska. Peticijom smo za nekoliko dana prikupili više od 5000 potpisa, tadašnja ministarka pravosuđa Andreja Katič obavezala se i u javnosti više puta govorila o tome da će se zakonodavstvo promeniti, ali ništa se nije promenilo, niti pod novom Vladom. Ali pošto smo mi jedna grupa jako tvrdoglavih ljudi, mi smo zakon napisali sami pod vodstvom Kristine Kranjc i prošle nedelje (02. februara 2021.) odneli ga u Parlament sa zahtevom da građani i građanke dobiju mogućnost da to zakonsko rešenje podrže svojim potpisom i predaju ga na odlučivanje Parlamentu.

• **Kakva je procedura usvajanja zakona i kakve su dosadašnje reakcije na vaš predlog?**

Odlučili smo da za predlaganje nećemo moliti nijednu političku partiju, jer ne želimo da predlog postane tema političkog obračunavanja. To što su na Odboru za obrazovanje, promene po modelu "samo DA znači DA" podržali svi članovi i članice Parlamenta iz svih političkih opcija, ohrabruje nas i budi nadu. Sada je naš zadatak da skupimo 5000 overenih potpisa, što znači da ljudi moraju da idu u upravnu jedinicu da overe svoj potpis i da nam ga pošalju ili da elektronski potpis predaju putem e-uprave. Za sve to imamo dva meseca vremena, nakon toga potpise ćemo predati na odlučivanje Parlamentu. Reakcije nisu bile dobre samo iz sfere politike, pisale su nam brojne osobe koje su spremne da pomognu, među njima su i osobe koje su preživele seksualno nasilje. U toj kampanji su spremne da se pojave i kažu da se o njima radi, te da to što se dogodilo njima i njihovim ćerkama da se ne dogodi budućim generacijama. To je i suština naše poruke da želimo da promenimo društvo na način da se takve stvari ne dešavaju više tako da na najvišem nivou damo signal da seksualnom nasilju u našem društvu nema mesta i da žrtvama nudimo najbolju moguću zaštitu.

• **Koje su ključne tačke da se počne osoba koja je preživela seksualno nasilje tretirati na drugačiji način? Kako postići da prijave i progovore?**

Prva stvar koju sam naučila kada sam počela da se bavim tom tematikom je da, kada pričamo o seksualnom uznemiravanju, nasilnik obično nije stereotipni neznanac iz tamne ulice nego neko ko živi u okolini žrtve, koga žrtva poznaje i u toj okolini uživa poverenje, autoritet, nosilac je neke moći, na primer ekonomske moći, recimo direktor je, ima moralni avtoritet, kao što je profesor, ili ima simboličnu moć, recimo neki bliski rođak. Uvek kada govorimo o seksualnom uznemiravanju i nasilju, govorimo o odnosu moći i zavisnosti, o tome da neko prelazi granicu. Druga stvar do koje sam došla kad sam radila istraživanje te pojave jeste da je to ogroman problem, jer

je ta tema u našem društvu još uvek tabu tema i da su reakcije društva prečesto takve da ne pružaju zaštitu žrtvi ili ih optuže da su same krive za sve što im se dogodilo.

Mislim da imamo u Sloveniji jako specifičnu situaciju. S jedne strane smo jako napredna država, pravo na abortus imamo zapisano u Ustavu, razlike između žena i muškaraca kod nas nisu tako velike kao u nekim drugim zemljama. Žene imamo zagarantovano porodiljsko bolovanje, imamo brojna prava koja nas postavljaju u sam vrh zemalja po jednakosti. Ali ipak ono o čemu ne govorimo su problematične svakodnevne prakse koje su sveprisutne i ne slažu se sasvim sa tim što imamo napisano na papiru. Slovenačke žene do sada nisu progovorile ni o seksualnom uznemiravanju ni o abortusu, niti o raznim drugim iskustvima. I baš zbog toga upravo taj muk je simptom problema, da okolina na seksualno uznemiravanje i nasilje ne reaguje primereno. S druge strane, kao što je već rečeno, imamo problem sa zastarelim zakonodavstvom i postupcima na sudu koji su za žrtve jako traumatični.

- **Gde, osim promene zakonodavstva, vidite rešenje? Šta bi bilo potrebno promeniti u svesti ljudi?**

Čini mi se jako važnim uvesti seksualno obrazovanje u škole, otvarati te teme, objašnjavati šta je seksualnost, šta su granice, da je nedopustivo posegnuti ka telu druge osobe bez njene saglasnosti, mnogo više pažnje bi trebalo nameniti i reproduktivnim pravima. U školama se drugačije govori o ženskoj i muškoj seksualnosti. Ako kod muškaraca govorimo o uživanju, kod žena uvek govorimo o reproduktivnim organima i stoga jasno vidimo odakle potiču problemi. S druge strane bismo morali brinuti da su informacije o tome šta su seksualno uznemiravanje i nasilje, jasno vidljive, jasno i javno dostupne. A pre svega bi morala država promeniti zakone i postupke na način da zaštite žrtve i da pruže brz i pravedan epilog svakog slučaja.

- **Šta tačno predlažete u svom predlogu redefinicije zakona?**

Naš predlog menja definiciju krivičnog dela silovanja u skladu sa modelom pristanka "samo DA znači DA". Trenutno važi zastarela zakonska definicija silovanja po tzv. modelu prisile. Prema tom modelu, silovanje je samo čin izvršen silom ili pretnjom i za koji se zahteva aktivna odbrana. Jednostavno rečeno, ako nema odbrane, nema ni sile i čin nije silovanje. S našim predlogom se ova, običnom čoveku potpuno nerazumljiva i u praksi štetna definicija menja jednostavno tako da je potreban slobodan pristanak svih osoba koje su uključene u polni odnos. Kažnjiv postaje svaki polni odnos bez slobodnog pristanka.

Razlika između sadašnjeg i predloženog zakona je za žrtve velika, jer model "samo DA znači DA" žrtvu štiti i direktno je oslobađa osećanja krivice da nije pružila dovoljno otpora da bi to bilo prepoznato kao seksualno nasilje i da je zbog toga na neki način sama kriva. Moramo biti svesni da uprkos stereotipnim uverenjima reakcija osobe na seksualni napad uglavnom nije odbrana nego zamrznutost. Švedsko istraživanje je pokazalo, da 70 procenata žrtava seksualnog uznemiravanja i nasilja zamrzne. Naše sadašnje zakonodavstvo žrtve ne štiti a predlog "samo DA znači DA" ih štiti. S predlogom i na simboličnom nivou šaljemo poruku da je telo svake osobe apsolutno nedodirljivo i da se za njim ne sme posegnuti bez njenog pristanka.

- **Mi, novinari koji pratimo tako osetljive teme kao što su nedopustivi napadi na telo, srećemo se sa puno problema koji ne uključuju samo obelodanjivanje i skrivanje identiteta osobe koja je preživela ili počinioca. Posebno pazimo da pokušamo da pišemo na način da se osobe koje su preživele dodatno ne stigmatizuju. Kako vidite izveštavanje naših medija o seksualnom nasilju?**

Pre nego što smo pokrenuli kampanju *#jztudi*, u Institutu smo bili jako kritični u odnosu na američku *#metoo* prema senzacionalizmu koji ju je pratio. Usredsređenost na nekoliko skandala iz show biznisa i nekoliko slavni

pojedinaca, u velikoj meri je sakrilo gde sve seksualno nasilje može da se dešava, kakvi su razlozi za to, šta ga omogućava i generira. Kada su osudili Weinsteina, razmišljala sam da bi to morao biti dan koji bi značio neku katarzu, promenu, a svet je išao dalje. Uvek se nove žrtve pojavljuju, pogotovo u nižim slojevima Amerike koje sebi ne mogu da priušte skupe advokate. Senzacionalizam je prekrrio brojne druge situacije i društvene odnose, nedostaje širi društveni dijapazon šta seksualno zlostavljanje i nasilje uopšte znači. Zbog toga smo se u kampanji #jztudi odlučili za anonimna priče koje bi razotkrile svu rasprostranjenost seksualnog nasilja i uznemiravanja. Zanimale su nas priče studentkinja, penzionerki, konobarica, žena i muškaraca iz svih sfera života.

Mislim da je zaista odgovornost svih nas da ako neko podeli svoje iskustvo, bilo sa novinarkom/novinarom ili s nama, da se prema tome odnosimo s poštovanjem. Ako nam je neko poverio svoj glas, naš zadatak je da to prenesemo dalje. Ono što primećujem u odnosu na novinare i što mi vraća veru u medije je da su ljudi koji imaju svoju misiju da upozoravaju na problem i pomažu menjanje stvari nabolje, koji se usuđuju da zauzmu svoj stav i stoje iza žrtve. Kada govorimo o našoj kampanji i nastupamo na televiziji sa skrivenim identitetom žrtve, važno je da je njihova priča predstavljena s poštovanjem, da ih to čini da su ponosne, da je to što su progovorile za njih neka vrsta katarze koja im omogućava da izađu na kraj sa svojim iskustvom i da počnu da žive drugačije. Novinari su u suštini saputnici u borbi protiv seksualnog uznemiravanja i nasilja, ne bih se plašila angažovanog novinarstva.

• **Dan pre nego što ste u Parlamentu predali svoj predlog za redefiniciju krivičnog dela silovanja, RTV Slovenija je u emisiji “Tednik” razotkrila nedopustive seksualne prakse koje su se dešavale na Glumačkoj akademiji. Pokazujući svoje lice i otkrivajući svoj identitet, 26-godišnja glumica Mia Skrbina je po uzoru na srpsku koleginicu koja je javno optužila profesora za seksualno nasilje, progovorila o svom iskustvu. Kao što je rekla, na časovima glume dve godine je doživljavala seksualno uznemiravanje od strane profesora glume, poznatog glumca sa brojnim nagradama za svoj rad. Ali Mia ime svog predatora nije otkrila.**

Da li mislite da je bio zadatak medija da objavimo njegovo ime, jer svi znamo o kome se radi ili možemo sa dva klika da to ustanovimo? Da li mislite da je u redu da njegov identitet ostane sakriven za javnost, a on dalje uživa ugled, s novcem poreskih obveznika koji dajemo svi, i na takav način omogućeno mu je da to i dalje radi.

U stvari mora postojati odluka žrtve da obelodani identitet počinioca. Snaga pokreta #metoo je u tome, da su osobe bile ohrabrene pojaviti se pred svetom imenom i prezimenom, upozoriti na to što se događa. I tada kad žrtva to želi da napravi, ispravno je podupreti je, i to može da prouzrokuje talas drugih svedočenja. Da vidite osobu sa licem, imenom i prezimenom je jako važno, kako ti sam/a doživiš to iskustvo. Često ljudi nakon toga kažu “aha, sada vidim stvari potpuno drugačije, vidim kako se osoba oseća, šta doživljava”. Odjednom neki konstrukt iz medija, možda predrasude koje projektuju, postanu stvarna osoba od krvi i mesa. Čuti takvo svedočenje je jako dragoceno i jako cenim sve koji su se javno izložili. Ali, mislim da niko u to ne sme da bude prisiljen, jer problem koji to prati je da je u našoj kulturi ta osoba na neki način stigmatizirana, da se na nju pokazuje kao na onu koja je sigurno nečim doprinela da se dogodi seksualno uznemiravanje. Osoba koja ju je seksualno uznemiravala tako postaje još jača.

• **Docent na Pravnom fakultetu Maribor Miha Šepec je u TV dnevniku govorio o tome da kad bi se prihvatio model »samo DA znači DA«, da bi se u tom slučaju »promenila celokupna seksualna igra, posebno muškaraca«. Šta ugledni pravnik, koji svoje znanje predaje sledećim generacijama advokata, sudija, tužilaca, time poručuje?**

Prvo bih rekla, da seksualno nasilje, silovanje, za žrtve nije nikakva igra. Iz izjave gospodina na javnoj televiziji jasno je da mnogo stvari ne razume. Reakcije građana i građanki na naš predlog govore, kao što sam već rekla, da kao društvo razumemo da bi telo svake osobe moralo biti apsolutno nedodirljivo i da mora postojati saglasnost za seksualne odnose. I da želimo u društvu uspostaviti nultu toleranciju na seksualno uznemiravanje i nasilje.

• **Izdali ste tri knjige, zajednički imenilac svih vaših knjiga su žene, pišete o izrazito ženskim pitanjima. Recite nam par reči o svakoj od njih.**

Ideja za prvu knjigu sa naslovom “Pogumne punce / Hrabre cure” nastala je “kada sam kao studentkinja radila u Mladinskoj knjizi. Na jednom od književnih sajmov na policama primetila sam jako puno knjiga koje govore o ženama koje su krojile istoriju, a u udžbenicima istorije nisu našle svoje mesto. Tada sam počela urednicima da insistiram da bi trebalo nešto da urade. Ideju je preuzela urednica Urška Kaloper koja je prepoznala neku vrednost toga, a meni se činilo super da knjiga izađe u programu priručnika koji prvenstveno nije namenjen tim

temama. Čini mi se pravilno da na taj način knjiga dođe u ruke nekom koji taj sadržaj nije očekivao. U knjizi se pojavljuje 15 Slovenki i 15 žena sa celog sveta koje su na mene napravile utisak sa svojim delovanjem i životom. Kriterijum je bio da su to osobe sa kojima bih želela da idem na kafu i da je svaka od njih bila aktivna u zajednici, jer zajednica je za mene jako važna. Ta knjiga bila je više pokušaj, nisam se osećala kao vrhunska spisateljica ili autorka nego kao izvestiteljka o životu drugih.

Sledeća knjiga, gde sam jedna od autorki, nosi naslov "Nepozabne / Nezaboravne", napravljena je po sličnom konceptu, jedino što je namenjena mladima i deci. Predstavlja važne žene iz slovenačke istorije. I kod ove knjige sam se više osećala kao neko ko radi popis. Knjiga je ostavila malo gorak ukus, jer su u prvoj verziji sve te važne žene na naslovnoj strani bile na biciklima što je feministički simbol i znači napredak. Žene su morale da se bore da bi do bicikla došle. S druge strane, to je bila paralela da bicikl u vreme epidemije u Sloveniji predstavlja protestni pokret. Izdavačka kuća je tu naslovnu stranu uklonila, ženama oduzela bicikle i knjigu i žene u njoj u svet poslala "pešice".

Treća knjiga je autorski rad, odnosno rad iza kojeg stoje godine israživanja. "Moja odločitev: pričevanja, pravice in predsodki o splavu / Moja odluka: svedočenja, prava i predrasude o abortusu" govori o tome kako se u Sloveniji u praksi sprovodi pravo na slobodno odlučivanje o rođenju dece. U njoj sam prikupila svedočenja žena koje su imale iskustvo abortusa. Ujedno sam je pisala sa nadom da knjigu u ruke uzme osoba koja je donela tu odluku ili je razmatra I da iz nje dobije sve potrebne informacije: kakvi su medicinski postupci, šta se u tom procesu događa, kakva su tvoja prava... Pre svega zbog toga, jer takvih informacija na internetu nigde ne možeš naći. Želela sam da knjiga postane saveznica, prijateljica svakoj ženi koja je pred tom odlukom i da može na kraju, nezavisno od toga koju odluku donese, reći da je to bila njena odluka.

• Do kojih ste rezultata došli, kakva su iskustva žena iz knjige u vezi sa tim kako su tretirane u bolnicama, kakav je bio odnos medicinskog osoblja, kako društvo gleda na abortus? Da li je to nešto o čemu mi, žene, možemo pričati uz kaficu ili ćutimo o tome?

Kada sam za magisterij počela da istražujem temu abortusa, na FB sam objavila poziv da mi se jave osobe sa tim iskustvom. Jako me potreslo to što su mi se javile brojne prijateljice koje su to iskustvo već imale kad sam se ja s njima intenzivno družila a o tome progovorile. Javile su mi se dve osobe koje sede jedna kraj druge u kancelariji, dobre su prijateljice, ali su jedna drugoj lagale o tome sa čim se suočavaju. Jedna je "išla da vadi zub", druga je "imala probleme sa stomakom". I svaka od njih mi je rekla da bi volela da ima nekoga s kim bi mogla o tome da razgovara.

To je znak da je i abortus kod nas tabuiziran, da se o njemu ne govori. A kada se priča, to je teren za bitke i osvajanje političkih poena. Zato mi se čini važnim svaki put naglasiti da pravo na slobodnu odluku o rađanju dece, koja je zapisana u Ustavu, nije uputstvo ni naredba, odnosno ne znači da ne smeš uraditi abortus niti da moraš - nego svakoj ženi daje mogućnost odluke.

Druga stvar koja mi se čini jako važnom je da zabrana abortusa ne znači da će ih biti manje, jer se time povećava broj nelegalnih abortusa. U Poljskoj ih je, prema podacima, svake godine 150.000. Vršer se u neadekvatnim prostorijama, žene posežu za nadržilekarima i tabletama koje pronadu na Internetu. S druge strane, sa zabranom uvećavaju se razlike, jer žene iz višeg društvenog sloja mogu da kupe avionske karte do prve države gde mogu uraditi abortus u bolnici i imati optimalne uslove. Siromašne žene su pod velikim zdravstvenim rizikom od teškog zdravstvenog stanja i prepuštene su same sebi. To je za mene najveća hipokrizija onih koji se protive slobodnom odlučivanju o rađanju dece. Ne napadaš abortus, napadaš zdravlje žene. 23.000 žena u Poljskoj svake godine umre zbog nebezbednih abortusa.

Iz razgovora sa ženama proizlaze još dve jako važne poruke. Prvo, da je mnogo važna informisanost. Ako žena zna šta je čeka i kakva su njena prava, lakše traži i dobije odgovarajući tretman. Druga stvar je reakcija okoline i važnost toga da okolina poštuje da je odluka za abortus isključivo odluka žene. Negativna iskustva žene nisu povezana samo sa samom odlukom, već i sa izostankom podrške od strane okoline i bliskih osoba i neprimerenim tretmanom u bolnicama. Još i ovo, često se govori da je abortus najteža odluka za ženu. Nije tako. Za veliku većinu, to je odluka koju donese odmah, najlogičnija stvar za koju se ikada odlučila. Za neke je to zaista teška odluka. Koliko osoba, toliko odlučivanja, a naša dužnost je da sve te odluke poštuemo. Iznad svega, abortus je deo života. Analiza istorije pokazuje da je tako kroz celu istoriju čovečanstva. Možemo reći da je istorija trudnoće i istorija abortusa. Sve od starog Egipta i dalje su dokumentovani načini izvođenja abortusa.

• **Koliko vas ispunjava rad u “Institutu 8. mart”, u okviru kojeg u javnosti nastupate kao verbalna gerila koja brzo reaguje na dešavanja u društvu, koja jako precizno ukazuje na probleme društvene nejednakosti, kršenje ljudskih prava, koja ima jako jasnu poruku? Osim mlade ekipe entuzijasta, da li je to ono što razlikuje vaš Institut od sličnih nevladinih organizacija?**

Razlikujemo se po tome što radimo besplatno, da radimo potpuno bez državnog finansiranja, na volonterskoj osnovi. Imam redovni posao na drugom mestu. U Institutu nas ima 15 prijatelja, svi smo jako povezani i stvarno smo ekipa, držimo se zajedno i čuvamo se. Ništa ne bih mogla uraditi bez njih, jer delujemo tako da kad je neko umoran, neko drugi preuzme itd. Imati takvu zajednicu u ovim vremenima izolacije je neprecenjivo, velika sreća i radost. S druge strane smo zaista veliki operativci. Imamo pravilo da sastanci ne traju duže od sat vremena, pravilo je da se dogovorimo i jednostavno radimo. Pravilo je da se usredsredimo na jednu stvar koju moramo da uradimo, i to izvedemo. Za sebe mogu da kažem da su Institut i njegov kolektiv najvažnija stvar u mom životu, a pre svega mi je jako važno da ljudi u Institutu misle svojom glavom, da se ne povlače pred autoritetima. Delujemo tako da jedni druge tretiramo da smo međusobno jednako vredni, to mi se čini jako važnim u ovim vremenima.